

Lausunto Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelman ja sen liitteiden luonnoksista vuosille 2024-2025

Lausunnon antaja:	Oulaisten kaupunki
Päivämäärä:	11.3.2024

Suunnitelmat kokonaisuutena	
Myönteinen palaute	Eri osa-alueiden ongelmat on tiedostettu yleisellä tasolla ja osassa suunnitelmia melko tarkastikin. Kehittämis ehdotukset ovat tärkeitä ja jokainen osa-alue tukee kunnan hyvinvoinnin edistämistyötä.
Muutos- ja kehittämistoiveet	Osa suunnitelmasta (tai sen liitteistä) on melko yleisellä tasolla tehty ja konkreettisia toimenpiteitä ei ole riittävästi. Myös kuntien heikentynyt talous tulee vaikuttamaan hyvinvointityöhön. Onko suunnitelmaa tehdessä huomioitu riittävästi kuntien vaihtelevat tilanteet ja toiminnot? Esimerkiksi ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma: Kehittämis ehdotuksia on paljon, mutta Pohde on silti vähentämässä toimintoja ympäri maakuntaa -eli onko suunnitelman mukaisille kehittämis ehdotuksille edes konkreettista mahdollisuutta toteutua?

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Hyvin kattava ja asiallinen suunnitelma.
Muu myönteinen palaute	Toivottavasti suunnitelma saadaan jalkautettua käytäntöön ja toimivaksi.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	-
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	Resurssien saatavuus suunnitelman mukaiseksi voi olla hyvinkin haastavaa.

Opiskeluhuollon suunnitelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	-
<i>Muu myönteinen palaute</i>	-
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	-
<i>Muut muutos- tai kehittämistoiveet</i>	-

Neuvolasuunnitelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	-
<i>Muu myönteinen palaute</i>	-
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	-
<i>Muut muutos- tai kehittämistoiveet</i>	-

Työkykyohjelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	Erittäin hyvä ja toivottu kehittäminen. Työikäisten palveluissa, etenkin osatyökykyisten ja paljon tukea tarvitsevien työikäisten palveluissa on ollut eriarvoisuutta paikkakuntien välillä. Työttömien terveystarkastukseen ei ole ollut riittävää resurssia, oma lääkäri toiminut joissain kunnissa ja työkykykoordinaattori ei ole ollut kaikkien saatavilla. Nyt onneksi tähän tulossa odotettu ja toivottu muutos.
<i>Muu myönteinen palaute</i>	Palvelut ovat saatavilla jokaiselle sitä tarvitsevalle, palvelupolku ei katkea, yhdenmukaiset toimintatavat ja mittarit, moniammatillinen yhteistyö tiivistyy.
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Huolehdittava, että on olemassa riittävät resurssit. Mahdollisuuksien mukaan oma terveydenhoitaja/ lääkäri.
<i>Muut muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Pitkäaikaistyöttömät, jotka eivät pääse enää kuntouttavaan työtoimintaan, eivätkä vielä kykene palkkatyöhön, heille jokin välivaiheen tavoitteellinen palvelu työpajaympäristössä, voisi sisältää työ- ja toimintakyvyn arvioita tms. Hyvä kokeilu psykiatrisen sairaanhoitajan jalkautumisesta työllisyyspalveluihin (vastaanotto ilman ajanvarausta monipalvelukeskuksen tiloissa) auttoi pitkäaikaistyöttömiä pääsemään oikeiden palveluiden piiriin sekä nopeutti paluuta työelämään. Yhteistyö toimijoiden kesken myös tiivistyi. Voisiko esim. yhteisellä hankkeella kokeilla tällaista.

Ikääntyneen väestön hyvinvointisuunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Hyvinvointisuunnitelman tavoitteet ja määritelmät ja palvelulupaus ovat Pohteen strategian mukaisia.
Muu myönteinen palaute	Palvelujen kehittämiskohteet ovat hyviä.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Lukemista ja sisällön ymmärtämistä olisi helpottanut, jos esim. osiot Kansallinen ohjaus, Pohjois-Pohjanmaan väestö ja hyvinvointitietoja, hyvinvoinnin järjestämissuunnitelma, Tuottavuus – ja taloudellisuusohjelma 21024–2026 olisivat olleet raportin liitteenä, ei keskellä tekstiä. Silloin suunnitelmasta olisi tullut eheä kokonaisuus. Olisi toivonut, että Hyte-suunnitelmassa olisi enemmän keskitytty iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistamista kuvaaviin palveluihin ja niiden vaikuttavuuden arviointiin. Olisi toivonut, että enemmän olisi keskitytty vaikuttavuustavoitteiden kautta ennaltaehkäiseviin ja toimintakykyä parantaviin toimiin iäkkäälle väestölle, kuvattu, miten mahdollistetaan vapaaehtoistoimintaa, miten varmistetaan iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus ja tehokkaampi koordinaatio huomioiden sosiaalinen-, taloudellinen-, ekologinen-, ja kulttuurinen kestävyys. Hyte-suunnitelma keskittyy suurelta osin tuottavuus- ja taloudellisuus ohjelman leikkausten kuvauksiin.
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	Suunnitelman painopisteissä on ristiriitoja esim. ”ihmistä varten ja vaikuttavasti yhdessä osioissa.” Väittämä ”Omanäköinen ja hyvinvoiva elämä toimintakyvyn ja terveyden rajoissa on pitkälti myös ikääntyneestä itsestään ja hänen valinnoistaan kiinni” pitää vain osittain paikkansa. Väite kuvastaa myös kovaa arvovalintaa, joka on ristiriidassa Pohteen arvojen kanssa. Perustelut: + 75-vuotiaat ovat syntyneet sodan aikana tai heti sodan jälkeen. Sen aikainen ravitsemus on ollut heikkoa. He ovat joutuneet aloittamaan fyysisen työn jo teini-ikäisinä, koska miehet olivat rintamalla tai eivät palanneet sieltä ja yhteiskunta oli hyvin maatalousvaltainen. Työturvallisuusasioita ei sen aikaisissa tehtaissa tunnistettu. + 75-vuotiaiden toimintakyvyn arvioinnissa pitää huomioida myös heidän elämänkaarensa aikainen sosioekonominen taso. Tilastojen mukaan koulutus- ja palkkatasot ovat olleet matalia ja näissä ikäryhmissä on niitä, joiden työurat ovat jääneet lyhyiksi. Lisäksi pitää ottaa huomioon geeniperintä, johon henkilö ei juuri pysty vaikuttamaan. Ikäihmiset eivät aina pysty vaikuttamaan omaan asumiseensa. Tarjolla ei ole riittävästi yhteisöllistä asumista. Varsinkin maaseudulla vanhojen asuntojen asuntomarkkinat ovat hiljaiset ja vaikka ikääntyvä haluaisi etsiä ikäystävällistä asuntoa, se ei ole mahdollista. Kotiin on myös vaikea saada markkinaehtoisia edullisia palveluja turvaamaan arjen sujumista. Ikäihmisten hyvinvoinnin huolet on hyvin kuvattu, mutta ne ovat pääasiassa henkilöstä lähteviä. Huolia ja turvattomuutta lisäävät henkilön ulkopuolelta tulevat haasteet. Tässä on kuvattu niitä huolia ja vaikeuksia, jotka tulevat Pohteen tuottavuus- ja taloudellisuus suunnitelman toteuttamisen myötä: Vuodeosastopaikkojen lakkauttamista on seurannut ambulanssiralli. Ikäihmiset ja heidän omaisensa ovat kyllästyneitä ja peloissaan. Tämä on ikävää ja hankalaa asiakkaalle ja maksaa yhteiskunnalle paljon, vaikka maksaja ei ole Pohde vaan usein Kela. Ympäri vuorokautisten hoitopaikkojen vähentämisen ohella on samanaikaisesti kiristetty säännöllisen kotihoidon ja omaishoidon kriteerejä. Tällöin yhä

	harvempi ikäihminen saa kotihoidon palveluja. Tämä lisää ikääntyvien rahahuolia, jos yhteiskunta ei pysty niitä kohtuullisesti tuottamaan, niin ne täytyy ostaa markkinaehtoisesti. Tällä hetkellä ei ole tarpeeksi jatkohoitopaikkoja ikäihmisille. Nyt he odottelevat eri paikoissa usein kalliissa erikoissairaanhoidossa jatkohoitopaikkaa. Palvelujen kehittämiskohteet ovat hyviä, joskin osa toimenpiteistä on ristiriitaisia, esim. säännöllisen kotihoidon nopea vähentäminen ei lisää turvallista kotona asumista. Olisi kuitenkin pitänyt odottaa tuloksia niiden vaikuttavuudesta ennen kuin käynnistetään pääasiassa leikkauksia ja palvelujen heikentämistä koskevia toimenpiteitä. Ei ole aikakonetta, joka palauttaa haurastuneet vanhukset omatoimiseksi ja toimintakykyisiksi, heidän osaltaan oman elämän ennakointi on jo takanapäin. Herää kysymys, voidaanko numeerisia tavoitteita asettaa ennen kuin uudet palvelumallit ovat käytössä koko Pohteen alueella ja ne kattavat kaikki ikäihmiset. Kehittämistoimet ovat olleet pilotteja, joihin on osallistunut rajallinen määrä asiakkaita. Sen vuoksi uusien asioiden juurruttamiselle ja levittämiseksi olisi pitänyt varata aikaa. Nyt palveluja ajetaan alas ja uusia ei ole riittävässä määrin tarjolla. Palvelujen nopea alasajo ei ole ikäystävällistä. Olisi tarvittu riittävä siirtymäaika. Nyt käytännössä heikompikuntoiset ikääntyvät jäävät heitteelle ja huoli-ilmoitusten määrä tulee kasvamaan. Ne puolestaan syövät työntekijöiden työaikaa ja vaikuttavat myös työhyvinvointiin, koska ihmiset ovat sitoutuneet tekemään työnsä hyvin. Tutkimusten mukaan ikääntyvien palveluissa työskentelevien työhyvinvointi on muuta sotea huonompaa ja talous- ja tuottavuusohjelman toteuttaminen lisää henkilöstön kuormitusta ja vähentää työnimua.
Ehkäisevän päihdetyön suunnitelma	
<i>Sisältöä koskeva myönteinen palaute</i>	-
<i>Muu myönteinen palaute</i>	-
<i>Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet</i>	Sivulta 6. Nuorten huolenaiheiksi pitäisi nostaa vielä erityisesti sähkö tupakointi. Vapet yleistyneet myös lapsilla. Helppo tuotteiden saatavuus ja suora markkinointi lapsille huolestuttaa myös (ulkonäkö, maut, trendien seuraus). Netistä saatavien nikotiininesteiden/vapejen sisältöä ei voi tietää, esimerkiksi Ylen toteuttamassa tutkimuksessa yläkoululaisilta takavarikoiduista vapeista löytyi hälyttävä määrä lyijyä. Nikotiinimäärät voivat olla myös huomattavan isoja tuotteissa, mikä aiheuttaa kehittyville aivoille riippuvuuden entistä helpommin. Laki laahaa perässä nikotiinipussien kanssa (verraten esim. tupakka-askien ulkonäkö, brändäys, maut yms.), eli tuotteiden houkuttelevuus kohdistuu herkästi lapsiin ja nuoriin. Huumeiden helppo saatavuus on hyvä huomio. Päihteet hankitaan somen kautta ja tätä pitäisi ehkäistä myös mediakasvatuksella.

	Nuorten yleinen pahoinvointi on hyvä nosto, mutta lisäksi vielä erityisesti tyttöjen ahdistuneisuuden/yksinäisyyden -mikä nostaa riskiä päihdekäyttöön. Tämä ilmeni myös lasten ja nuorten hyvinvointikyselyssä. Sivulla 7 "ehkäisevän päihdetyön vaikuttavat menetelmät" -osioon lisäksi esimerkkejä tarkemmin erilaisista vaikuttavista menetelmistä: eri-ikäryhmäisille lapsille ja nuorille pidettävistä päihdetunneista alkaen jo alakoululta, päihteettömästä nuorisotilatoiminnasta, päihteetön muu toiminta nuorille (tapahtumat yms.), päihteetön avoin toiminta ikäihmisille, monialaisen EPT-työryhmän kokoukset ja oman kunnan EPT-toiminnan muokkaaminen ja mukauttaminen eri-ilmiöihin reagoiden.
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	-

Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn suunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Kattava kokonaisuus.
Muu myönteinen palaute	"Vinkkejä ja ideoita lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn" -kohta on hyvin selkeä ja linkkejä on kattavasti.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Voisiko linkit-osioon lisätä vielä Seri-tukikeskuksen linkin?
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	-

Kulttuurihyvinvoinnin suunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	On hyvä, että Pohde on ottanut vastuuta Kaikukortin alueellisesta koordinoinnista. Hyvä, että suunnitelmassa on huomioitu kulttuuriyhdyshenkilön tarve ja palvelutarjotin. WHO:n tutkimus lienee merkittävin tutkimus kulttuurin hyvinvointivaikutuksista, joten sen nostaminen mukaan on perusteltua.
Muu myönteinen palaute	Kulttuurin merkitys osana kokonaisvaltaista hyvinvointia on tiedostettu ja huomioitu läpäisemään koko hyvinvointisuunnitelman.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Kulttuurihyvinvointisuunnitelman sisältö jää hieman suppeaksi ja jättää kysymyksiä. Konkretiaakin kaivataan. Suunnitelmaan on koottu asioita "toiveita"-otsikon alle niin yhteistyökumppanien toiveita kuin Pohteen sisäisiäkin. Jää kuitenkin osittain epäselväksi, mitä se tarkoittaa toimenpiteiden tasolla? Esimerkiksi toiveissa mainittu budjetti kulttuuripalveluiden tilaamiseen on tärkeä. Selkeyttä kuka ja miten tuottaa kulttuuripalvelua esim. palveluysiköihin? Mikä on Pohteen, mikä kuntien rooli? Kulttuurilaki huomioiden. Työnjakoa ja rajapintatyön huomioimista myös käytännöntasolla. Voisiko suunnitelmassa avata, miten Pohde auttaa kuntia?

Muut muutos- tai kehittämistoiveet	Voisiko suunnitelmassa näkyä kotiin ja laitoksiin vietävä taide- ja kulttuuritoiminta sekä taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen, jonka eteen alueella on jo tehty työtä (esim. Lähde-hanke)? Jatkuvat/pysyvät resurssit tärkeitä esim. kulttuuriyhdyshenkilön palkkaamisessa tai palvelutarjottimen ylläpitämisessä (pelkkä hanketyö ei riittävää). On tärkeää, että työllä on jatkuvuutta ja sitä tekevillä henkilöillä on kokemusta ja näkemystä juuri kulttuurihyvinvoinnista.
---	--

Suunnitelma terveyden edistämisestä Pohteen sairaaloissa	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	-
Muu myönteinen palaute	-
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	-
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	-

Ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelma	
Sisältöä koskeva myönteinen palaute	Kohderyhmät on mietitty tarkasti. Suunnitelmassa korostuu varhaiskasvatusikäiset, lapset ja nuoret sekä ikäihmiset.
Muu myönteinen palaute	Suunnitelmassa on huomioitu kasvavat ongelmat lasten ja nuorten ruokailun suhteen ja tähän pyritään panostamaan ennaltaehkäisevästi. Työikäisten ravitsemus on huomioitu myös, vaikkakaan ei niin kattavasti. Ikäihmisten ongelmat (vajaaravitsemusriski ym.) on tiedostettu ja tähän pyritään myös suunnitelmassa panostamaan. Ravitsemusterveyden edistämisen suunnitelman työryhmässä on useita eri ravitsemusalan ammattilaisia, joten monipuolinen näkökulma näkyy suunnitelmassa. Suunnitelman pohjalla on käytetty laajasti tuoreita tutkimustietoja eri ikäryhmät huomioiden. Suunnitelmassa on lisäksi ehdotettu konkreettisia toimenpiteitä ravitsemustyön edistämisen suhteen.
Sisältöä koskevat muutos- tai kehittämistoiveet	Vaikka suunnitelma on kattava ja laadukas, niin huolena on se, että kuinka toimenpide-ehdotukset saadaan jalkautettua käytäntöön? Kuinka kerätä tietoa riittävästi, toteutuuko ravitsemusterveyden edistämissuunnitelma? Suunnitelmassa ehdotettiin esimerkiksi hyvinvointityöryhmää, mutta jokaisessa kunnassa ei ole tähän laittaa ravitsemusalan ammattilaista, joka olisi olennainen henkilö tiedottamaan ja sitouttamaan työryhmää ravitsemusterveyden edistämisessä.
Muut muutos- tai kehittämistoiveet	-